



KOLOZSI ORSOLYA

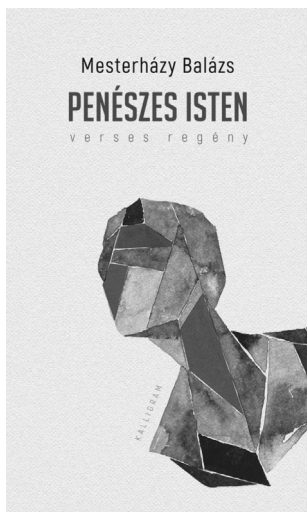
Lejárt szavatosságú transzcendencia

MESTERHÁZY BALÁZS: PENÉSZES ISTEN

„Untam. Mérhetetlen módon, gőgösen / (megvolt mindenki és minden), / valamiképp mégis kétségbeesetten / untam az életet. Minden tragikus / felhang vagy belső vizsály nélkül. / Mintha egy tökéletesen egyenes, / néma csik futna végig az élet monitorján.” – ezekkel a sorokkal kezdődik Mesterházy Balázs ötödik könyve, a verses regényként definiált *Penészes isten*. Az én-elbeszélő egy fiatal, budapesti férfi, aki a kezdő sorokban megjelenő életuntságával és szerelmet, testi élvezeteket habzsoló életmódjával, valamint láthatóan nagy műveltségével huszonegyedik századi rokona Anyeginnek (bár a szerző egy interjúban elsősorban Oravecz 1972. szeptember, valamint Garaczi *Wünsch híd* című szövegeit jelöli meg nagy hatású előzményeként). Puskin verses regényének hőseit is a korai kiégés, a spleen, az érzések hiánya jellemzi, de Mesterházy szövegének főszereplője más útra lép, és másként reagál unalomba fulladó életére. A legelső, kezdő részből kiderül, hogy a spleen és az unalom mellett a már hét-éves korában felbukkanó (és onnantól mozdíthatatlanul konstans) halálfélelem is állandó társa a főhősnek, aki sem a szükségszerű magánnyal, sem az élet végeségével, nem tud megbirkózni, így rövidesen a kokain rabjává válik. A szer hatása alatt autóbalesetet okoz, így kénytelen bevonulni elvonóra egy pszichiátriai és addiktológiai centrumba.

Az előzmények felvázolása, az alapvető egzisztenciális szorongás megjelenítése után a szöveg legnagyobb részét az elvonón szerzett tapasztalatok és élmények teszik ki. A főhős-elbeszélő életének válságos időszaka ez, a szerről való leszokás fizikailag és lelkiileg is rendkívül megterhelő folyamat, melyet a szöveg egy nagyjából kilenc hónapos időszakot bemutatva kiválóan érzékeltet. A tisztává válás előfeltétele a bevezetőben már megjelenített egzisztenciális szorongás feloldása lenne, az ide vezető út azonban rögzös, és nem biztos, hogy valaha is célt lehet érni rajta. A hős

Kalligram Könyvkiadó
Budapest, 2022
112 oldal, 2990 forint



tiszatáj

küzdelseinek fontos része a szobatárs sorsának és napjainak bemutatása is: a Réthesy-Máz Andorként bemutatkozó idős férfi különös figura, nincs senkije, élete teljes egészében a pszichiátriai gondozóban telik. De ami még ennél is különlegesebbé teszi, az sajátos nyelvhasználata, mely egy olyan nyelvi réteget csempész a kötetbe, melyben a költészet, a végletekig vitt sűrítettség dominál: „Elemeire szed szavakat, sőt, akár mondatokat, / szétszedi őket, és a szótagokat, hangokat megkeveri, / majd öszszerakja őket, még felismerhető módon, / de egy, már felforgatott rendben.” Ezt a különös, lendületes, a szintaxisra fittyet hányó, szétszedett, újból öszszerakott, egyszerre ismerős és mégis merőben új, az elbeszélő által „trilla beszéd”-nek nevezett nyelvet használja a szobatárs, aki rövid kis verseket ír, melyeket apró papírfecniken hagy szerteszerűen a pszichiátria különböző tereiben. Az idősödő férfi neve a Mesterházy (egyetlen utalás történik arra, hogy így nevezik a fiatal hőst, akinek egyébként több szállal és feltűnően kötődik a szerzőhöz) név anagrammája, de a különös lakótárs Dumpf Endrének is nevezi magát, aki pedig közismerten egy Parti Nagy Lajos által megteremtett költői hang, a pályatárs szövegeinek „létiparosa”, s így a figura irodalmi allúziókkal is sűríti a szöveget. Figurája az örület és a költészet közötti keskeny határsávnak is kiváló illusztrációja (maga az elbeszélő is többször reflektál erre), a *Penészes isten* így nemcsak két „örült”, hanem két művész története is, egyikük a különös nyelvű, már-már avantgárd képekkel operáló költő, másikuk az elbeszélő, aki terápiás céllal írja szövegét, melyet olvasunk.

A normálistól régen eltávolodott, a saját lelkük legmélyebb és legsötétebb bugyraiban tévelygő férfiak pedig a biztonságot, a kapaszkodót, a kiutat keresik, halálfélelmük, szorongásuk, magányuk ellen pedig önmagukat és természetesen a címben is jelölt Istent. Az idősebb férfi meg is pillantja őt, ahogy a pszichiátria udvarán surran keresztül: „(...) egy nyári hajnalon, / nyitva volt az ablak, és látta istent a kertben, / ahogy oson, gúnyos mosollyal surran a falnál, / hogy a bőrét fehéres penész lepi, haja is / alig van már, és hogy kacag.” Ez a kopott, leharcolt, penészes Isten ráadásul azt üzeni, hogy nincs mit tenni, tökéletesen felesleges minden. A két férfi, a „Pestiesfijjú” és Réthesy-Máz út- és istenkeresése, mélypontélménye aztán több ponton egybecsúszik, a kötet végére mintha egymásba mosódna a két figura, az idősebb férfi halálakor a fiatalabb az ő nyelvét kezdi el használni, majd a legutolsó fejezet egy nagy csavarral módosítja az addig is meglehetősen bizonytalan és kérdésekkel teli értelmezést. Könnyen lehet, hogy a meglett, vidéki férfi és a fiatal kokainfüggő pesti fiatal nem is két külön személyiség, hanem ugyanannak a tudatnak kétféle alakja. A *Patográfia* címet viselő epilógusban a kezelőorvos szempontjából látjuk a korábbi én-elbeszélőt, akiről elhangzik, hogy „duplikált személyiségtudattal” rendelkezik, az utolsó sorban elhangzó diagnózisa pedig „nem differenciált schizophenia”. A nyitva hagyott befejezés (mert a főhős későbbi sorsáról az olvasó nem kap információt) megerősíti azt az – olvasás során többször felmerülő – gyanút, hogy talán nem is két, hanem mindössze egy szereplővel van dolgunk, a fiatal és az idős férfi voltaképpen egy és ugyanaz. Nemcsak neveik anagrammatikus felcserélhetősége kelti ezt a gyanút, de a szöveg zárlatában az öreg férfi halála után átmentett nyelv használata, valamint több elszórt utalás: „Szobatársam / megteremt majd engem? Vagy én teremtettem őt?”

Az én-elbeszélő így nemcsak egy másik személyt teremt meg, hanem egy költői nyelvet is, ezt a különleges nyelvhasználatot pedig eltávolítja magától azzal, hogy egy azt létrehozó alakot is életre kelt, mintegy kihatva magából a lírikust. A versbetétek rendkívül kísérletezőek, igyekeznek felszámolni a nyelv alapvető struktúráit, elmen-

nek addig a határig, amíg a nyelv még ismerős, de már egészen másként képes megszólalni és megszólítani, mint a közönséges, hétköznapi nyelvhasználat – irrealitásként mutatja a reálisat. Formabontó, gyakran játékos, megdöbbentő szövegek ezek, és sokszor egészen megrázóak, mint ahogyan a Krasznahorkai László *Sátántangó*jának egy részletét parafrázeáló *Törcsek búcsúja* című betétvers is: „Értelem nélkül működik, kihalt minden, / a hit csupán képzeletünk találmánya. // És amikor azt hisszük, épp szabadulunk, / csak a lakatjainkat igazítjuk meg. / Nincs menekvés. Nagyon meg van ez csinálva.” A magas és populáris regiszterből vett kulturális utalások tömkelegét (a Kispál és a Borz dalszövegeitől Caspar David Friedrich-képig, Heidegger-től Juhász Jácintig) felvonultató szöveg sok gondolkodnivalót ad, a normalitás és a periféria, a halál és az élet viszonya, a pszichés betegek stigmatizációja, a boldogság elérésének módjai mind hangsúlyosan felvetődő problémák, és a költészet mibenléte, működés-módja maga is középponti téma, de a legelevenebb mindezek közül talán a hit és Isten keresése. Üvöltő a hiány és visszatérő a kérdés, hogy hová tűnt ebből a világból az Isten, éppen most, amikor akkora szükség volna rá. Mesterházy Balázs legújabb, remek kötete pedig mintha azt állítaná, hogy magunkra hagyott minket, lejárt a szavatóssága, megpenészedett, többé nem képes segíteni, biztos pontot vagy kiutat jelenteni. Egyedül maradtunk, minden hiába, húzza alá a borzalmasan pesszimista, mégis minden ízében letaglózó hatású kötet, melynek lényege a már idézett Krasznahorkai szavaival körülbelül így hangozna: „Nincs menekvés, Csulafülű.”